

-
- A photograph of a single red tulip flower in full bloom, standing on a green stem in a lush green field. In the background, there are blurred buildings and trees, suggesting an urban park setting. The image is used as a background for the text on the right side of the slide.
- **De toekomst is mooi dichtbij**
ANWB-visie op recreatie in 2033

Voorwoord

Vanaf de tijd dat de eerste Nederlanders het rijwiel bestegen voor een recreatief toertochtje in de omgeving van hun dorp of stad, behartigt de ANWB de belangen van de recreant. In de 125 jaar dat wij daar inmiddels invulling aan geven, is het aantal recreatieve activiteiten en het belang ervan voor het welzijn van de mens enorm toegenomen. Recreatie is al lang niet meer voorbehouden aan de elite. Bijna iedere Nederlander onderneemt nu vrijetijdsactiviteiten buitenshuis. Daarvoor maken recreanten intensief gebruik van hun omgeving en van de voorzieningen die daar zijn.

Ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan heeft de ANWB dit jaar veel teruggekeken op haar rijke historie. Maar we hebben onze blik uiteraard ook gericht op de toekomst. Omdat de vereniging in 1883 begon als een club van fietsende recreanten en veel kennis van de recreant, zijn gedrag en zijn wensen in huis heeft, hebben we gekozen voor een toekomstvisie op de recreatie in Nederland. Om het risico van luchtfitserij te beperken, kijken we met deze visie niet 125 maar ongeveer 25 jaar vooruit.

In de groei van de vrijetijdssector tot nu toe worden allerlei veranderingen binnen onze maatschappij weerspiegeld. Doordat Nederland zich steeds meer ontwikkelt in de richting van een kennis- en dienstensamenleving, kunnen mensen en instellingen steeds flexibeler omgaan met tijd en ruimte. Vrijetijdsbesteding is daardoor niet meer geconcentreerd in het weekend, maar raakt meer versnipperd over de hele week. Ondertussen stijgt de waarde van vrije tijd ten opzichte van andere vormen van tijdsbesteding, vooral doordat de hoeveelheid vrije tijd per saldo afneemt. Mensen zoeken in hun schaarse vrije tijd vlekkeloze belevenissen en zijn bereid daar relatief veel geld voor te betalen. Zo groeit zowel de emotionele als de financiële waarde van recreatie. Nu al geven Nederlanders zo'n vijftig miljard euro per jaar uit aan dagrecreatieve activiteiten.

Kijken we naar de activiteiten in de vrije tijd, dan zien we dat mensen naast de traditionele vormen als wandelen en fietsen steeds meer openstaan voor andere, ook meer commerciële activiteiten. Daarmee is de invulling van vrije tijd enorm divers geworden en vraagt zij ook steeds meer ruimte. Kijken we naar recreatie in – pakweg – 2033 dan geeft dit laatste extra urgentie aan vormen van meervoudig ruimtegebruik en aan integrale financiering.

In deze visie laten we zien dat recreatie weliswaar ruimte vraagt, maar dat ze tegelijkertijd de kwaliteit van die ruimte ten goede kan komen. Vooral doordat recreatie vereist dat de wensen van mensen in het ruimtelijk ontwerp centraal staan. Wij hebben ons in deze visie beperkt tot drie processen die volgens ons in hun onderlinge samenhang het beeld van Nederland bepalen: verstedelijking, waterberging en de herstructurering van het landelijke gebied. Deze drie aandachtsgebieden hebben wij vertaald naar ruimtelijke schetsen waarin het meervoudig ruimtegebruik tot uiting komt. Maar we beginnen onze verkenning in de directe woonomgeving van de recreant.

We hopen dat deze ANWB-visie anderen zal inspireren bij het denken over de vraag hoe we Nederland nóg mooier kunnen maken.

Guido van Woerkom
hoofddirecteur ANWB

Ruimte door recreatie, ruimte voor kwaliteit

Om ons een beeld te vormen van de toekomst van de recreatie in Nederland, bewegen we ons in dit hoofdstuk door de ruimte waarin de Nederlander recreëert, te beginnen bij de directe woonomgeving: de wijk/het dorp, de stad en de ommelanden. Vervolgens raken we geleidelijk steeds verder van huis en bespreken we enkele landelijke thema's die bij het toekomstig ruimtegebruik een hoofdrol zullen spelen: water, landbouw, dagrecreatiegebieden en beschermde natuur.

Hoe ziet de woonwijk in de toekomst eruit?

Wie een indruk wil krijgen van de woonwijk van de toekomst, moet misschien eens gaan kijken in de bungalowparken van Center Parcs of Landal. Ook buiten het seizoen zitten ze vol. Blijkbaar voelen veel Nederlanders zich daar prettig en waarschijnlijk is dat omdat de parken in bijna alle facetten het tegendeel zijn van de gemiddelde woonwijk. De parken zijn ruim opgezet, met verschillend georiënteerde, vrijstaande huizen of twee-onder-een-kappers op royale kavels. Er zijn voldoende parkeerplaatsen aan de uiteinden van elke straat. Vanaf elk huis is binnen vijf minuten lopen een speelplek of sportveldje bereikbaar via een verkeersveilige route. Er is veel openbaar groen en water waar jong en oud dicht bij huis kunnen ontspannen. Door voldoende voorzieningen en consequente handhaving is de omgeving vrij van zwerfafval en hondenpoep. Voor gezinnen met (jonge) kinderen en voor ouderen zijn er handige centrale voorzieningen zoals winkels, kinderopvang en medische zorg.

Wat is er te zien voorbij die woonwijk?

Ook voor de ommelanden van de woonwijk kunnen we een voorbeeld nemen aan de bungalowparken. Vanuit de woonkern zijn parkachtige groene gebieden aangelegd. Langs beken, sloten en meertjes komen wandel-, fiets-, skate- en ruiterspaden uit op parkachtige bossen direct buiten de bebouwde kom. Deze routes lopen door naar de landbouwgebieden achter de bossen. In dat landbouwgebied zijn veel bosjes, heggen en poelen die de laatste vijftig jaar waren opgeruimd, weer in ere hersteld. Wil je van de paden af, dan zijn er volop mogelijkheden om, dankzij het recht op overpad, via zelfgekozen GPS-routes te lopen langs de randen van weilanden of door uiterwaarden. Informatie over je route, cultuurhistorische points of interest of informatie over horeca in de nabije omgeving is direct en gratis beschikbaar op je mobiel. Op slimme punten zijn vroegere barrières zoals snelwegen, spoorwegen en kanalen vervangen door natuur- en recreatiebruggen. Ga je nog verder fietsen, wandelen, skaten of varen, dan kom je uit in grote meren- en plassenengebieden met volop mogelijkheden voor water-, oever- en landrecreatie.

Is dit wat mensen willen?

De ANWB is betrokken bij veel door de overheid geleide processen, gericht op het herinrichten van een bepaald gebied. In dat kader voert de ANWB doorgaans ledenonderzoeken uit in en rondom het betreffende gebied. Om daar geen vrijblijvende wensenlijstjes van te maken, worden in de toelichting bij de onderzoeken de randvoorwaarden van een gebiedsgericht proces uiteengezet. Uit de resultaten blijkt steeds weer dat mensen een goed besef hebben van ruimtelijke kwaliteit. Men kiest niet alleen voor het directe eigenbelang (bijvoorbeeld extra ruimte voor automobilititeit), maar men zoekt naar een optimaal evenwicht met andere collectieve waarden, zoals ruimte voor natuur. Dat is doorgaans dan ook de benadering van de ANWB in een belangenbehartigingstraject: waardeconflicten oplossen door een vergelijk te vinden in ruimte (multifunctioneel ruimtegebruik), tijd (zonering) en geld (dure oplossingen zoals ondertunneling of overkluising van een snelweg). Wanneer in dergelijke ledenonderzoeken minder de nadruk wordt gelegd op beperkende randvoorwaarden, komt duidelijker naar voren dat mensen eigenlijk het beste willen van twee werelden: een ruime parkeerplek bij de voordeur én een mooi park om de hoek. Toplocaties om te wonen zijn dus plekken die in twee opzichten goed scoren:

1. Ze zijn omgeven door een rijk geschakeerd netwerk van stedelijke voorzieningen.
2. Ze bieden een omgeving waarin het mogelijk is te onthaasten en te 'vertragen' (rust vinden in een natuurlijke omgeving).

Over deze wensen wordt wel eens geringschattend gesproken: de burger die de stad bij de voordeur wil hebben en het platteland bij de achterdeur. Volgens de ANWB zouden steden toch de ruimte moeten krijgen om zo goed mogelijk, en beter dan nu, in deze woonwensen te voorzien.

Een ander scenario: méér ruimte voor de stad

Overheden hebben er over het algemeen geen rekening gehouden met échte woonwensen. Dat komt door de veronderstelling dat het landelijk gebied zo goed mogelijk beschermd moet worden tegen de oprukkende bebouwing. Dat doe je door een (virtuele) groene grens te trekken en de woon- en werkgebieden zo compact mogelijk te bouwen. Dit heeft nieuwbouwwijken opgeleverd met relatief kleine woningen, weinig parkeerplekken, weinig ruimte voor wijkvoorzieningen, weinig openbaar groen en weinig ruimte voor sport- en speelmogelijkheden in de buurt. En veel oudere wijken zijn verdicht doordat volkstuincomplexen, sportterreinen en andere open plekken zijn volgebouwd. Volgens prognoses van het Rijk zijn er ongeveer 1,5 miljoen woningen extra nodig. Circa een half miljoen daarvan zal worden gerealiseerd in de Randstad (Structuurvisie Randstad 2040). De kans is zelfs groot dat het benodigde aantal huizen nog zal stijgen omdat meer mensen

zich door de slechte bereikbaarheid gedwongen voelen naar het westen te trekken. De meeste woningen moeten worden gerealiseerd binnen de bebouwde kom. Eigenlijk verwacht het Rijk dat er geen nieuwe uitbreidingslocaties nodig zijn buiten het bestaande bebouwde gebied. Deze visie op verstedelijking is in feite een voortzetting van het oude beleid: van compact naar nog compacter bouwen.

De ANWB heeft een ander scenario voor ogen. In de Structuurvisie Randstad 2040 wordt gesproken van kleinschalige pilots voor 'landelijk wonen' die tegemoet komen aan de moderne woonwensen. Het is goed dat het Rijk deze experimenten wil stimuleren. Dit zou de opmaat moeten zijn om de strakke regulering van het vigerende woonbeleid te doorbreken. Want de bestaande kaders maken het onmogelijk voor overheden en ontwikkelaars om in te spelen op de moderne woonbehoeftes. Wij denken dat het goed is als de woningmarkt voor een belangrijk deel een echte vraagmarkt wordt. Mensen zullen dan veel meer keuzevrijheid hebben wat betreft bestaande en toekomstige woonmilieus. En krijgen daardoor de gelegenheid hun (gewenste) identiteit in hun woning en woonomgeving terug te vinden. Voor de hoogstedelijke gebieden uit de vraagmarkt zich door een vraag naar grotere woningen van sterk uiteenlopend ontwerp mét tuinen. Het vertaalt zich ook in een grotere behoefte aan bruikbare (d.w.z. 'schoon, heel, veilig') publieke buitenruimte. Dat betekent: meer aandacht voor de realisatie en opwaardering van stadsparken, singels, grachten en pleinen. Elementen van (cultuur)historie, traditie en overlevering (zoals historische autoluwe en smalle straten, afgewisseld met pleinen en grachten en een grote diversiteit aan winkels, kleine bedrijven, woningen, scholen e.d.) krijgen meer waarde, omdat mensen dat meer waarderen. De oude hoogstedelijke gebieden gaan daardoor per saldo meer ruimte in beslag nemen.

Maar de echte revolutie vindt volgens de ANWB een stukje verder plaats: in de stadrandzones. Daar zijn nu de contouren van de toekomst zichtbaar: grootschalige vrijetijdsongevingen als bioscoopcomplexen, stadions, supermarkten, sport- en outdoorhallen en factory-outlets in combinatie met natuurgerichte recreatie. Wij verwachten dat langs knooppunten van hoofdverkeerswegen de vestiging mogelijk wordt gemaakt van gecombineerde leisurecentra met Amerikaanse dimensies. Deze ontwikkeling is meer aanbodgedreven vanwege de benodigde omvang van de bedrijfsruimtes, de goede bereikbaarheid (aan de snelweg) en de aansluiting met het landelijk gebied waardoor klanten ook even kunnen ontspannen in een natuurlijke omgeving en er zo een compleet 'dagje uit' van maken. Het is mogelijk dat functies die nu nog niet in dat beeld passen, dat in de toekomst wel doen. Zo kunnen bijvoorbeeld megastallen met een schone en gesloten productiecyclus zich aan die verkeersknooppunten vestigen. En waarom zouden zij op die locaties geen educatieve- en leisurefunctie kunnen vervullen? Door dezelfde aantrekkelijke vestigingsfactoren (ruimte, goede ontsluiting, nabijheid van de stad) sluiten de 'woonwijken van de toekomst' - de nieuwe suburbane uitleggebieden - ruimtelijk aan op deze knooppunten van snelwegen en vrijetijdsongevingen. Daarmee ontwikkelen de verstedelijkte gebieden van nu zich steeds meer tot een echt netwerk van stedelijke knooppunten: een aaneengesloten rij van regionale steden die naast de stedelijke kern ook kleinere suburbane kernen en meer landelijke gebieden omvatten. Het landschap, de bevolking en hun activiteiten maken deel uit van de stedelijke regio als geheel.

De auto blijft onmisbaar

De ANWB verwacht dat de auto belangrijk blijft om recreatieve activiteiten te ondernemen die men niet in de eigen omgeving kan of wil doen. Ook in dat opzicht blijft de auto dus een grote economische waarde vertegenwoordigen. Nu al vormt vrije tijd met 38% van alle verplaatsingen en 44% van de verreden kilometers de belangrijkste reden van automobiliteit. Voor het oplossen van mobiliteitsproblemen bestaan veel futuristische plannen. Van vormen van individuele massamobiliteit – zoals geleide automobiliteit die OV overbodig maakt – tot vormen van massamobiliteit zoals de supersnelbus met supertransferia die de auto overbodig maken. De ANWB verwacht niet dat een dergelijke revolutie in mobiliteit zal gebeuren. Binnen de termijn van deze visie zal de beschikbare nieuwe technologie nog niet worden toegepast omdat dit het financieel-organiserend vermogen van de Randstad, laat staan van andere stedelijke regio's, te boven gaat. De aanpak van files is meer een kwestie van een groot aantal maatregelen tegelijk: bijvoorbeeld het stimuleren van telewerken (de Rabobank denkt dat het mogelijk is het huidige aantal van 1,1 miljoen telewerkers te verhogen naar 4 miljoen in 2033), het stimuleren van OV-gebruik door werknemers, het drastisch verhogen van de maximale belastingvrije verhuispremie, invoering van kilometerbeprijzing en realisering van het robuuste wegennetwerk.

Vooruitzichten als telewerken, flexibele arbeidstijden en dergelijke hebben nog niet geleid tot grote grondaankopen door projectontwikkelaars op plekken ver weg van de stad, gericht op de komende decennia.

Jan Fokkema, directeur NEPROM

Van deze maatregelen zullen ambitieuze investeringen in allerlei varianten van spoorverbindingen en in een betaalsysteem waardoor de consument op elke plek direct gebruik kan maken van het openbaar vervoer, het meeste effect opleveren. Want ondanks de files is de keuze voor de auto in vrijwel alle gevallen nog steeds de meest rationele keuze.

Tot op de dag van vandaag hebben we bijna nergens in de Randstad vier sporen. Ondanks de HSL houden we dus dat gesodemieter met sneltreinen versus stoptreinen. Meer spoor, en vooral een hogere frequentie van het openbaar vervoer in de Randstad is erg belangrijk. Als we de mobiliteit drastisch verbeteren – de reistijden halveren – dan kunnen we van de Randstad ook gevoelsmatig één stad maken, waarbij de typisch stedelijke functies – ook op het gebied van recreatie – verspreid zijn over meerdere kernen in hetzelfde stedelijke gebied.

Dirk Frieling, stedenbouwkundig expert

Waar is die nieuwe ruimte voor de stad?

Nieuwe ruimte voor de stad ligt in het landelijk gebied: de ommelanden van de dertig grootste steden. Dat is geen utopie. Voor aanpassing van ons woon- en werkklimaat, waterbeheersing en de situatie rond het thema natuur en recreatie moet ongeveer 300.000 hectare landbouwgrond aantrekkelijker gemaakt worden of een andere functie krijgen.

De huidige verhouding tussen landbouwgrond, bebouwd terrein en natuur/recreatiegebied zou moeten verschuiven van 70-15-15 naar 60-20-20. Is dat een ramp? Niet voor boeren die willen stoppen en een goede prijs voor hun land krijgen of gecompenseerd worden. Niet voor boeren die duurzaam willen ondernemen, vlakbij de stad. En niet voor boeren buiten de stedelijke gebieden. Zij hebben in een van de dichtstbevolkte landen van Europa nog altijd meer dan de helft van het grondgebied tot hun beschikking.

Nederland gezien vanuit de Randstad naar het noordoosten: een samenhangend netwerk van bebouwing en natuur. Meer natuur in de stad én nieuwe, ruim opgezette suburbane gebieden. Verder weg de ecologisch-recreatieve hoofdstructuur die vanuit de Randstad bestaat uit vier hoofdlijnen:

- *Via de duinen en de kust naar het noorden.*
- *Via een aantal natte natuurgebieden naar het Markermeer en het IJsselmeer.*
- *Door het Groene Hart naar de Heuvelrug, de Veluwe en Oost- en Noord-Nederland.*
- *Langs de grote rivieren naar Oost-Nederland.*

(Stroming®)

Water

De ANWB beschouwt waterberging als belangrijke hefboom om nieuwe ruimtelijke ingrepen en multifunctionaliteit te introduceren in het Nederlandse landschap. Verwachte ontwikkelingen als een sterke groei van het aantal vakantiehuizen, de vernatting van natuur- en cultuurgebieden en het aanwijzen van gebieden voor noodberging tenderen naar vermindering van publiek toegankelijke ruimte voor recreatie. Terwijl de wateropgave juist bij slim en ambitieus beleid veel meer ruimtelijke kwaliteit kan scheppen. Meer water in de steden kan bijvoorbeeld een maatregel zijn om de klimaat-effecten op te vangen. Het brengt verkoeling in de zomer en ruimte voor waterberging in de winter. Water kan ook een brug slaan tussen verschillende steden: om bijvoorbeeld van de Schaalsprong

Almere een succes te maken, zal het IJmeer een aantrekkelijke drager moeten worden voor recreatie.

We zullen weer meer water moeten terugbrengen in ons landschap. Het klimaat verandert erg snel en daar moeten we oplossingen voor vinden. We moeten zoeken naar nieuwe vormen van wonen, werken en recreëren op en rond het water. Alleen op die manier kunnen we de uitbreidingsbehoefte, die we onder andere op het gebied van huizenbouw hebben, duurzaam tegemoet komen. Het meest duurzame en toekomstgerichte perspectief voor het Groene Hart bijvoorbeeld is dat het een blauw hart wordt, met veel water en natuur, waarop mensen drijvend kunnen wonen.

Wouter Helmer, directeur Stichting ARK

Daar waar de grootste veiligheidsrisico's zijn, ontstaan de mooiste kansen voor het mee koppelen van ruimte voor recreatie. Voor de berging van water in de winter en voor droogtes tijdens de zomer zouden bijvoorbeeld de diepe droogmakerijen in de stedelijke gebieden kunnen worden gebruikt, bijvoorbeeld ten noorden van Rotterdam en in delen van de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Hierdoor wordt de oorspronkelijke werking van die verdedigingslijnen aanschouwelijk gemaakt en worden tevens nieuwe milieus gecreëerd voor bebouwing en recreatie. Ook kunnen dan blauwe verbindingen worden gemaakt tussen de grachten, kanalen en singels in de stad en deze nieuwe randmeren. Dat biedt kansen voor forensenverkeer over water: de randmeren van de grote steden als P+R locaties! Parallel aan de blauwe uitlopers lopen lintvormige parken en parkranden. Recreatieve verbindingen langs oevers, uiterwaarden en polderkades – stroken die nu veelal ontoegankelijk worden gehouden – vormen dan een integraal onderdeel van het landschappelijk ontwerp. Gewoon omdat dat de woonwens is van de nieuwe huizenbezitters.

Ik geloof dat we meer diversiteit zullen krijgen rondom de grote, stedelijke agglomeraties in het Westen. Niet alleen maar meer weilanden met platte, weidse, Mondriaanachtige vergezichten zodra je de stad uitgaat, ook meer Oostvaarderplasachtige ontwikkelingen, waarbij bebouwing en natuur vloeiender in elkaar overgaan. Meer variëteit dus en een minder scherpe scheiding tussen bebouwde omgeving en de open ruimte, en tussen droge en natte gebieden.

Dirk Frieling, stedenbouwkundig expert

Voor de stedenzones in hoog Nederland (KAN-gebied, de Brabantse stedenrij) kan water ook hét structurerende element worden. De huidige operatie om rivieren meer ruimte te geven is nog te zeer gefocust op 'meer-van-hetzelfde': dijkverbreding, dijkverhoging, het afleiden van piekafvoeren en hier en daar noodoverloopgebieden aanwijzen. Slechts op enkele plaatsen wordt daadwerkelijk meer ruimte gegeven aan de rivier en wordt de beleefbaarheid en kwaliteit van het landschap versterkt. Waarom niet een stap verder gaan? Typisch Nederlandse structuren als dijken en terpen kunnen op een innovatief en radicaal ander schaalniveau opnieuw worden geïntroduceerd in het landschap.

(TNO, VU-IVM, Stroming®)

Boven een traditionele stadsuitbreiding in een veenweidegebied. Op de afbeelding op de volgende pagina is gekozen voor uitbreiding op een megaterp. Doordat de huizen daar op een veilige hoogte staan, kan in de omgeving flexibeler worden omgegaan met het waterbeheer. Waar het agrarische gebruik wordt voortgezet (rechts van de uitbreiding), wordt het waterpeil daarop afgestemd. In gebieden waar dat niet het geval is, kunnen peilfluctuaties worden toegestaan. In de overige waterrijke buffergebieden is volop ruimte voor de ontwikkeling van vrij toegankelijke natuur. Doordat voorzieningen zoals parkeergarages ondergronds zijn aangelegd, is er meer ruimte voor groen in het nieuwe stadsdeel. Het zand voor de terp komt deels uit de omgeving. De zandwinplas die achter blijft (linksonder in de tekening), is geschikt voor recreatief gebruik.

Waarom zijn onze dijken zo smal? Water tegen de dijk aan is geen probleem, maar als het water erover heen gaat, dan erodeert een smalle dijk aan de achterkant. Dan stort hij in. Dat is wat tijdens de watersnoodramp gebeurde. We verhogen onze dijken wel steeds, maar ze blijven smal. Een brede dijk, twee voetbalvelden breed bijvoorbeeld, kan niet doorbreken. Een smalle dijk is monofunctioneel: gras met schapen er op. Maar op een brede dijk kun je bebouwing toepassen, natuur aanleggen, recreatievoorzieningen scheppen. We moeten dijken bouwen die soms wel een beetje kunnen overstromen, maar nooit kunnen doorbreken.

Pier Vellinga, deskundige klimaatverandering

Daarmee zou een hyper-Nederlands landschap worden gecreëerd. In tijden van extreme piekafvoer en/of extreem hoogwater is er dan wel een grotere kans op overstromingen. Maar, het landschap kan die overlast absorberen door compartimentering.

De veiligheid van de Nederlandse kust garanderen met een stevige zeewering staat voor de waterschappen en de regering nog steeds voorop. Maar voor versterking van de kustlijn kan op een aantal plekken een duurzame strategie van meebewegen met het water worden toegepast. Daarmee wordt de kwaliteit van de natuur, het landschap en de recreatie een extra impuls gegeven. Voor dit soort gebiedsontwikkeling wordt het concept klimaatbuffers gebruikt. Voorbeelden zijn de oostpunt van Schiermonnikoog en het verdrongen land van Saefthinghe. Ooit een door de watersnood verzwolgen polder die niet meer kon worden ingedijkt en aan de natuur is teruggegeven.

Klimaatbuffers worden ook al toegepast in water en rivierengebieden zoals de Drentse Aa en de Millingerwaard. Ook in het kader van ruimte-voor-de-rivier worden op beperkte schaal klimaatbuffers gerealiseerd. Nevengeulen, oeververlagingen en dijkerugleggingen bieden de grote rivieren weer de overstromingsgebieden die ze nodig hebben. Ze vormen letterlijk een buffer voor de achter de dijken liggende gebieden.

Meebewegen met het water waar het kan is op termijn de meest duurzame strategie en biedt de meeste kansen om mooie landschappen te creëren met behulp van de ontwerpkraft van private investeerders én bewoners. Als het gaat om dit soort grote, nationale projecten zullen mensen meer invloed willen hebben in het ontwerp van dit soort nieuwe gebieden.

Dit soort vergezichten hebben in elk geval gemeen dat de overheid niet alleen hiervoor voldoende draagvlak en financiën kan organiseren. Marktpartijen en maatschappelijke organisaties zullen hiervoor steeds belangrijker worden.

Het agrarische cultuurlandschap

De komst van nieuwe suburbane gebieden wil volgens de ANWB niet zeggen dat Nederland wordt volgebouwd. Meer dan de helft van ons land blijft open agrarisch cultuurlandschap. Nog afgezien van de door sommigen diep gevoelde morele plicht om vruchtbare grond te gebruiken voor landbouwproductie en de groeiende wens van consumenten om het voedsel 'dichtbij huis' te betrekken, levert belevingsonderzoek onder recreanten (en weggebruikers) sterke argumenten om zestig procent van ons land agrarisch te houden. Mensen geven over het algemeen aan behoefte te hebben aan openheid als contrast tegen de bebouwing en de drukte van de steden. Daarbij is wel de vraag wat er nu precies wordt bedoeld met openheid. Zeer open landschappen met nauwelijks bebouwing of opgaand groen, zoals grootschalige akker- en weidelandschappen worden door recreanten over het algemeen laag gewaardeerd. Halfopen landschappen met verspreide bebouwing en opgaand groen in de vorm van heggen, houtwallen, bosjes en lanen behoren daarentegen tot de hoogst gewaardeerde landschappen.

Mensen houden van open parklandschappen. Dat hele idee dat mensen van grote leegtes houden is echt een fictie van natuurbeschermers. Mensen houden van aangenaam gestructureerde, door mensenhand gemaakte omgevingen. Een aangeharkt cultuurlandschap. Met fietspaden en vijvertjes, en hier en daar een boom om onder te zitten en om je heen te kijken. Daar recreëren ze graag. *Paul Schnabel, directeur Sociaal Cultureel Planbureau*

Met name in gebieden die de toekomstige schaalgrootte van landbouwbedrijven niet kunnen dragen – vanwege slechte grond en de nabijheid van de stad – zullen boeren in toenemende mate voor de keuze worden gesteld: stoppen, verplaatsen of zich richten op de stad. In een aantal gebieden kiezen boeren al voor de laatste optie (Het Groene Hart, het Overijsselse coulisselandschap, het Groene Woud en de Friese Wouden). De ANWB denkt dat het met name gemengde bedrijven zullen zijn die het landschap nabij de stad ondersteunen en producten en diensten ontwikkelen voor de recreant. Een deel van het aanbod zal zijn dat het land zelf toegankelijk is voor de recreant omdat er beloningsmechanismen (fiscalisering) voor verbrede landbouw in Nederland zijn goedgekeurd door de Europese Unie.

Een oude wens van de ANWB is dat er een zogenaamd recht van overpad (of Right to Roam) wordt geïntroduceerd. Net als in Groot-Brittannië, Frankrijk en Denemarken mogen wandelaars weilanden doorkruisen. Bijna iedereen blijkt de hekken keurig achter zich dicht te doen. Problemen met veeziekten zijn zelden tot recreanten te herleiden. In regio's met een dicht netwerk aan wandelpaden bloeit vaak de horeca en de toerisme-industrie. In ons land kennen we dit beeld tot nu toe alleen in Zuid-Limburg. Het recht van overpad zou veel mensen een enorm gevoel van vrijheid geven en daarmee sterk bijdragen aan de leefkwaliteit.

Waar dit niet haalbaar blijkt, zou in ieder geval een fijnmazig netwerk van wandel-, fiets- en ruitersporen aangelegd moeten worden. Een eerste stap in deze richting zou de openstelling van de schouwpaden langs watergangen voor wandelaars kunnen zijn. Een aantal waterschappen bewijst reeds in de praktijk dat dit geen dure voorzieningen vergt en nauwelijks leidt tot beschadigingen of andere risico's.

(TNO, VU-IVM, Stroming®)

Een aparte categorie vormen de historische cultuurlandschappen zoals de Stelling van Amsterdam, het noordelijk terpenlandschap of de oude verkavelingen in het Groene Hart. Deze gebieden zijn belangrijke recreatieve bestemmingen en ruimtes waar veel mensen zich sterk mee verbonden voelen. Dat typisch Nederlandse cultuurlandschap beslaat nog ongeveer 10 procent van het totale Nederlandse grondgebied. Als deze gebieden voor een deel in een Natura2000-gebied of in een Nationaal Landschap liggen, dan is behoud redelijk verzekerd. Gebieden die geen formele bescherming genieten, zouden die alsnog moeten krijgen. Bijvoorbeeld op basis van natuurbeschermingswetgeving. Hier is een krachtige sturing van het Rijk wenselijk. Vergelijkbaar met het project Panorama Krayenhof zou er een deltaplan moeten komen voor de historische cultuurlandschappen, juist omdat deze landschappen niet als zelfstandige waarde worden gezien.

Het Nederlandse landschap zoals het voor 1850 bestond is helemaal verdwenen. Maar we kunnen misschien wel delen van ons cultuurlandschap behouden of herstellen. Ik zou daarvoor beginnen met een klassieke aanpak, parallel aan wat er ooit in de Monumentenzorg is gebeurd. Om te beginnen moeten we een goede, landelijke inventarisatie maken en bepalen welke stukken van het land we het behouden en beschermen waard vinden. Om historische redenen, om culturele redenen, maar bijvoorbeeld ook omdat ze op een plek liggen die goed bereikbaar is. Kortom: op grond van een aantal criteria. Gek genoeg bestaat zo'n algehele, voor beleid bruikbare inventarisatie nog niet voor onze cultuurlandschappen. Dat is ook mede de reden waarom ze zo gemakkelijk verdwijnen. *Auke van der Woud, hoogleraar Architectuur- en Stedenbouwgeschiedenis (RUG) en kenner van het Nederlandse cultuurlandschap*

Intensieve landbouw

De productiefunctie van het platteland blijft volgens de ANWB de dominante functie. Dat gaat gepaard met schaalvergroting en intensivering. Kapitaalintensieve landbouw zou dan nog meer geconcentreerd moeten worden op slim gekozen locaties, zoals nabij Schiphol. Concentratie van de bollenteelt levert bijvoorbeeld niet alleen schaalvoordelen op, maar in het voorjaar ook interessante plekken om te bezoeken voor recreanten en (buitenlandse) toeristen. Wel zou er aandacht moeten worden besteed aan het creëren van stopplaatsen tussen de bollenvelden om van het uitzicht te kunnen genieten en foto's te maken. Elders in de productielandbouwgebieden hoeven bijna geen voorzieningen te worden getroffen, aangezien toeristen/recreanten deze gebieden toch zullen blijven mijden. Alleen doorgaande wandel-, fiets-, ruiters- en vaarroutes moeten goed worden ingepast. De intensieve landbouw heeft enorme potentie om zich als recreatief en toeristisch *point of interest* te ontwikkelen. Elk jaar bezoeken honderdduizenden mensen bijvoorbeeld de landelijke open dagen van de glastuinbouw ('Kom in de Kas').

2) Artt. 23-26 van de Natuurbeschermingswet(1998) bieden bijvoorbeeld de mogelijkheid gebieden als beschermd landschap aan te wijzen.

Voor wat betreft de functies zit het wel goed, dat kunnen Nederlanders wel. Het kan beter als het gaat om de uitstraling. We zijn niet bewust bezig met stijl. Welke begrippen en waarden horen bij Nederland? Wat maakt het merk Nederland precies? Wat is de 'genius loci', de geest van de plek, als het gaat om dit land? En hoe zie je die terug in het aanbod van producten en diensten in de recreatie? Kijk naar de bloemensector, toch een van onze sterke kanten. Er is een Keukenhof, maar: in al zijn omvang, met al die kassen, is het hele Westland, de bakermat van Nederland tulpenland, eigenlijk toch onzichtbaar.

Frank Go, hoogleraar Toerismemanagement Erasmus Universiteit Rotterdam

Dagrecreatiegebieden

Om in te spelen op de toename aan vrije tijd en mobiliteit heeft de overheid sinds 1965 een groot aantal dagrecreatieterreinen aangelegd. Sommige van deze gebieden hebben zich in de loop van de tijd tot 'groene oases' aan de rand van de stad ontwikkeld. De ANWB verwacht dat de gebruikswaarde van dagrecreatieterreinen de komende decennia sterk zal toenemen.

Alle stedelijke regio's die enigszins met de Randstad te vergelijken zijn, zoals (groot) Londen en Parijs, hebben een aantal robuuste groene gebieden die een rol vervullen als ontmoetings-, ontsnappings- en inspiratieplek. Nederland kent slechts enkele plekken die door hun robuustheid en intensief gebruik niet door ruimtelijke claims worden bedreigd. Hierbij moet met name worden gedacht aan het Amsterdamse Bos en Park Sonsbeek in Arnhem. Dagrecreatiegebieden kunnen eenzelfde status krijgen als deze stedelijke iconen.

Provincies en gemeenten zijn echter steeds minder bereid recreatieschappen te financieren. Het verband tussen de kosten voor behoud en beheer en de maatschappelijke baten wordt als te diffuus ervaren. In een aantal gevallen hebben de deelnemende overheden zichzelf op afstand geplaatst door zich als aandeelhouders in een gemeenschappelijke regeling te organiseren. Feitelijk hebben zij het schap daarmee verzelfstandigd. Het voordeel van een dergelijke constructie is, dat de directie ruimte krijgt om efficiënt in te spelen op de wensen van de bezoekers.

Deze zijn sinds het laatste kwart van de vorige eeuw sterk veranderd. Naast de meer traditionele vrijetijdsactiviteiten zoals wandelen en fietsen zijn mensen zich ook gaan richten op de meer tijdsextensieve en geldintensieve alternatieven (commerciële recreatiefuncties). De dynamiek van vraag en aanbod versterken elkaar: mensen hebben het gevoel dat ze steeds meer kunnen doen met de vrije tijd die hen ter beschikking staat, dus wil men ook steeds meer rendement uit die vrije tijd halen. Onder invloed van die trend hebben moderne recreatieschappen nieuwe betekenis gegeven aan hun traditionele opdracht. In plaats van het faciliteren van basale dagrecreatieve activiteiten als luieren, zwemmen, zonnen, barbecueën en picknicken worden nu steeds meer doe-mogelijkheden geboden, zoals golfen en duiken. Ook worden steeds meer op maat gemaakte evenementen voor kleine groepen ontworpen. Organisatoren van grote concerten en festivals kunnen ook terecht bij de recreatieschappen. De behoefte aan rust en ontspanning wordt verkocht onder de term wellness. Het exploiteren van kuuroorden door recreatieschappen past in een dergelijk concept.

Opvallend is dat allochtonen in toenemende mate gebruik maken van recreatiegebieden, juist omdat zij in familieverband die traditionele recreatievormen beoefenen. Ten aanzien van het recreatiegedrag van allochtonen is met name in de Randstad een beweging uit de stad naar gebieden buiten de stad waar te nemen.

Vroeger was in het recreatieschap een strand eigenlijk genoeg. Nu moeten we dingen organiseren om te zorgen dat de bezoekers blijven komen. De levensduur van onze activiteiten, de levensduur van onze producten, maar ook de attentiespanne worden steeds korter. Het traditionele, door gemeenten betaalde recreatieschap met een gelijkblijvend en minimaal aanbod verdwijnt dus ook. Erik Droogh, directeur recreatieschap RGV

Beschermde natuurgebieden

Weliswaar is het oppervlak bos en droge natuur vandaag de dag fors groter dan op het dieptepunt in 1970, maar het heeft nog niet het niveau van 1930, toen de grote ruilverkavelingen in het kader van de 'rationalisering' nog moesten beginnen. Ten opzichte van 1930 zijn er wel miljoenen Nederlanders bijgekomen. Vergeleken met de ons omringende landen kent Nederland slechts weinig natuurgebied. In 2003 werd slechts 10 procent van ons grondoppervlak in beslag genomen door bos en nog eens 4 procent door andere droge natuur. Bij elkaar nog geen 15 procent, tegen bijvoorbeeld 30 procent in Duitsland. Tegen deze achtergrond is het logisch dat 'de' Nederlander graag meer natuur in eigen land zou zien. Het liefst zo dicht mogelijk bij de plek waar men woont.

Om in te spelen op de behoefte aan natuur is een forse uitbreiding van natuurgebieden noodzakelijk. Grote eenheden natuur zouden verder uitgebreid en afgerond moeten worden, zodat de beleving van rust en stilte nog intenser kan worden en de gebieden minder kwetsbaar zijn voor negatieve invloeden van buitenaf, zoals verdroging en overbemesting. Slechts grote eenheden, zoals waterberging en kustverdediging, kunnen multifunctioneel worden ingezet. Andere natuurgebieden zouden met elkaar verbonden moeten worden tot een groot samenhangend netwerk waarlangs recreanten, maar ook dieren en planten zich eenvoudig kunnen verplaatsen. Waar nodig zijn er brede natuur- en recreatiebruggen om moeiteloos en bijna ongemerkt snelwegen, spoorwegen en kanalen over te kunnen steken. Kortom: in 2033 is een ecologisch-recreatieve hoofdstructuur gerealiseerd, een voor iedereen bereikbaar netwerk van natuur- en recreatiegebieden die de krachten van de bevolkingsdruk en klimaatverandering kan doorstaan.

De toekomst is mooi dichtbij

Conclusies en opgaven

Met deze recreatievisie kijken we ongeveer 25 jaar vooruit. Verder in de toekomst kijken heeft weinig zin; de onzekerheden worden dan te dominant. Voor de periode tot pak weg 2033 kunnen we een mix van min of meer harde aannames hanteren. We hebben de vrijheid genomen daarbij een aantal wensbeelden te presenteren.

In onze visie hebben we de processen van verstedelijking, waterberging en herstructurering van het landelijk gebied bestempeld als de belangrijkste motoren achter het realiseren van nieuwe recreatieve belevingsgebieden. In feite claimt de ANWB dat het totale publieke domein een vrijetijdsmilieu moet worden.

Meer ruimte voor prettig wonen én voor water én voor natuur betekent dat deze drie ruimtelijk meer in elkaar moeten overvloeien. In tegenstelling tot de vigerende verstedelijkingsvisies, kiest deze visie nadrukkelijk niet voor een sterk accent op nieuwe hoogbouw. Nederland moet daarentegen tegemoet komen aan moderne woonwensen: ruim wonen met meer particulier en publiek groen/blauw in de buurt.

Stadsparken, groenstroken, waterstructuren en dergelijke worden in de ANWB-visie op publieksvriendelijke wijze verbonden met robuuste recreatiegebieden rond steden. Dat betekent ook dat ruimte wordt gegeven aan nieuwe suburbane gebieden, bijvoorbeeld gebouwd op brede dijken of terpen en gemodelleerd naar de bekende vakantieparken. De wooncomplexen worden omgeven door een aantrekkelijk gebied waarin de barrièrewerking van infrastructuur (rijkswegen, spoorlijnen, waterwegen e.d.) wordt opgeheven door kunstwerken als overkluizing, publieksvriendelijke ecoducten, ondertunneling e.d.

We moeten de vraaggestuurde, stedelijke dynamiek en de wateropgave verknopen met de herstructurering van agrarische gebieden rond de steden in belevings- en consumptiegebieden en met de uitvoering van een ambitieuze natuuropgave. De verknoping van deze processen maakt het mogelijk in Nederland een ecologisch-recreatieve hoofdstructuur te creëren die loopt van tuin tot duin en van stad tot wad.

Om recreatie op de langere termijn in deze processen te borgen, is het noodzakelijk op de korte termijn voor te sorteren en een impuls te geven aan drie opgaven: een fysieke opgave, een beleid-opgave en een mentale opgave.

1. De fysieke opgave

Maak een groenblauw netwerk, dat het groen en het blauw in de stad, in het landelijk gebied en in de natuurgebieden met elkaar verbindt. Dat leidt tot natuur die tegen stootje kan, die ruimte biedt voor het vasthouden en bergen van water en tegelijkertijd meer recreatiemogelijkheden geeft.

Het aanbod van woningen in een 'groenstedelijk woonmilieu' is veel lager dan de vraag. Dit is vooral te wijten aan het beleid om zoveel mogelijk van het landelijk gebied te sparen en de bebouwde kom zoveel mogelijk te verdichten. Als uitvloeisel van dit beleid zijn veel speelplekken, plantsoenen, sport- en volkstuincomplexen e.d. in wijken volgebouwd en zijn deze functies naar de randen van de bebouwde kom uitgeplaatst. Tegelijk verloopt besluitvorming over de aanleg van recreatie- en natuurgebieden aan de randen van de bebouwde kom moeizaam omdat men de mogelijkheid van woningbouw nog niet wil uitsluiten. Een van de grootste opgaven lijkt dan ook het realiseren van combinaties van recreatieve voorzieningen die mensen in staat stellen zonder al te veel verplaatsingen hun wensen te vervullen. Deze opgave wordt snel urgenter gezien de voortgaande demografische verschuivingen: een instroom van mensen uit niet-westerse landen (die bij voorkeur in de stad recreëren) en een sterke toename van ouderen (die gebaat zijn bij makkelijk bereikbare voorzieningen).

- De ANWB intensificeert zijn inzet voor meer groen en blauw in de stad en zal in samenspraak met betrokken overheden (gemeenten, provincies, rijk, waterschappen), maatschappelijke organisaties (natuurbescherming, stedenbouwkundigen, woningcorporaties e.d.) en in directe communicatie met zijn leden voorstellen formuleren en draagvlak verwerven voor nieuwe, multifunctionele vormen van stedenbouwkundige ontwerpen. Voor recreatieruimte om de stad handhaaft de ANWB zijn claim dat daarvoor 30.000 hectare extra bos- en natuurgebied en nog eens 30.000 hectare 'groen-blauwe' dooradering nodig is, met name in de Randstad.

De afgelopen vijftig jaar zijn duizenden kilometers aan wandel- en fietsmogelijkheden verdwenen door rationalisering van het landelijk gebied en groei van de steden. De populariteit van fietsen en wandelen in Nederland heeft zich echter – tegen de verdrinking in – stormachtig ontwikkeld. Daarnaast zijn veel andere vormen van route- en niet routegebonden recreatie populair en bereikbaar geworden voor een breed publiek.

- De ANWB verwacht dat wandelen en fietsen de meest populaire vormen van recreatie zullen blijven, zeker gezien de sterke toename van het aantal vitale ouderen. De ANWB intensificeert daarom zijn inzet om bestaande netwerken verder uit te breiden, te verfijnen en aan elkaar te koppelen, met name in een schil van een paar kilometer rond de bebouwde kom van steden en dorpen. Daarnaast worden nieuwe recreatieve routes gerealiseerd dwars door het landelijk gebied (recht van overpad) en worden oude routestructuren ontsloten, zoals de 60.000 kilometer aan schouwpaden langs watergangen van waterschappen. Belangrijke partners hierin zijn agrariërs en andere particuliere grondeigenaren, provincies, gemeenten, waterschappen, natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat en (koepels van) wandel- en fietsorganisaties.

Nederland kent nauwelijks ongerepte natuur. Wel hebben we een flink aantal gebieden die tamelijk natuurlijk overkomen en een prettige bestemming vormen om de vrije tijd ontspannen in door te brengen. Wat betreft bestemming wordt weliswaar onderscheid gemaakt tussen recreatiegebieden en natuurgebieden, maar wat betreft verschijning is daar nauwelijks een helder onderscheid in aan te brengen. Voor de gemiddelde Nederlander is het allemaal natuur. Bij de steden en aan de rand van grote eenheden ligt het accent vaak wat meer op recreatie; verder van steden of in het hart van grote eenheden verschuift het accent meer naar natuurwaarden. Nadeel is dat veel van deze gebieden vaak beperkte afmetingen hebben en niet goed op elkaar aansluiten.

- De ANWB intensificeert zijn inzet voor robuuste, toegankelijke en onderling verbonden natuurgebieden en zal in samenspraak met betrokken (semi)overheden (gemeenten, provincies, rijk, waterschappen, recreatieschappen), natuurbeschermingsorganisaties, agrarische koepels en projectontwikkelaars voorstellen doen voor ruimtelijke begrenzing, kwaliteit, financiering en toegankelijkheid.

2. De beleidsopgave

Breng samenhang in het beleid. De schaa sprong in verstedelijking en bedrijvigheid die ons land gaat doormaken, moet gepaard gaan met een schaa sprong in natuur en landschap. Koppel daar de recreatie- en waterprojecten aan. Beschouw bestaande beleidsconcepten (EHS, Randstadgroenstructuur, Nationale Landschappen, Natura 2000 e.d.) als één samenhangend geheel en pas zo nodig de begrenzingen op elkaar aan.

Het is mogelijk uit te rekenen hoeveel extra (landbouw)grond op welke locatie nodig is voor toekomstige verstedelijking. Provincies en gemeenten zijn echter met elkaar niet in staat om deze locaties aan te wijzen, waardoor de grondmarkt vast zit. Het Rijk heeft instrumenten om deze situatie te doorbreken – bijvoorbeeld door gebieden aan te wijzen voor suburbaan wonen – waardoor (institutionele) investeerders en projectontwikkelaars zekerheid krijgen en daadwerkelijk langeretermijnbesluiten kunnen nemen. Dit zou de speelruimte van lokale en provinciale bestuur-

ders ernstig beperken, maar zou een gunstige invloed hebben op de grondprijzen en zowel fysieke als financiële ruimte bieden om te investeren in kwaliteit.

- De ANWB is van mening dat het Rijk het grond(prijs)beleid moet beïnvloeden door voor de langere termijn locaties te bestemmen voor grondgebonden woningbouw. Een sterke en sturende rol van de rijksoverheid is een (enigszins paradoxale) voorwaarde om de vraaggerichte woningmarkt tot wasdom te laten komen en tegelijkertijd de geldstromen die daardoor ontstaan aan te wenden voor de ontwikkeling van nieuwe natuur- en recreatiegebieden op locaties binnen en buiten de nieuwe woonmilieus.

Als we doorgaan zonder echte duidelijke keuzes te maken, wordt het groen dat we nog hebben stukje bij beetje opgegeten.

Roelof Balk, directeur Nationaal Groenfonds

3. De mentale opgave

Herstel de verbinding van mensen met (stads)natuur en landschap. Bij de uitvoering van natuur- en landschapsbeleid moeten we rekening houden met wat mensen ervan verwachten.

Nederlanders zijn zich over het algemeen matig bewust van de unieke natuurwaarden die ons land herbergt. Die waarden zijn niet alleen geconcentreerd in de hoogwaardige en uitzonderlijke landschappen (zoals de EHS en de Nationale Landschappen), maar ook in ‘alledaagse’ stedelijke en agrarische landschappen. Een oude polder met een unieke geschiedenis en functie, is in de beleving van veel mensen gewoon een grasveld. Verschil in beleving en kennis is relevant: er is brede consensus dat het Waddengebied beschermd moet blijven, terwijl het Noordzeegebied wordt beschouwd als gebruiksruimte.

De ANWB heeft zich in verschillende coalities (Nederland Natúúrlijk, Habitat van de Ommetjesmaker, Platform Nederland Mooi e.d.) sterk gemaakt voor verspreiding van kennis en populaire informatie over de waarden van het Nederlandse landschap. Meest recentelijk door het mede onder tekenen van het Akkoord van Apeldoorn, een initiatief van de partners in het Landschapsmanifest.

- De ANWB zal zijn leden via zijn massamediale instrumenten blijven informeren over de recreatieve en intrinsieke waarden van het Nederlandse landschap en ons cultureel erfgoed (gebouwen en gebieden).

Verantwoording

De ANWB is goed op de hoogte van de recreatiepatronen van de gemiddelde Nederlander. Of mensen nu fietsen of fun shoppen, kanoën of kitesurfen - wij weten in grote lijnen waar, wanneer en hoe intensief zij dit doen. Ook weten we welke fysieke obstakels zij daarbij tegenkomen en wat hun grootste wensen en ergernissen zijn. De ANWB gebruikt deze informatie kennis in haar rol als belangenbehartiger van de individuele, niet-georganiseerde recreant.

Ten behoeve van deze visie hebben wij onze kennis van de recreërende Nederlander aangevuld met specifiek onderzoek. Daarin is mensen gevraagd naar hun beleving en hun waardering van bestaande mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding buiten de eigen woning; activiteiten van minimaal een half uur en maximaal één dag. Het onderzoek is in het voorjaar van 2008 uitgevoerd door NBTC-NIPO. De resultaten zijn representatief voor de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder. Gelijktijdig is via de website van de ANWB een kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Leden zijn opgeroepen mee te denken over verbeteringen van hun recreatiemogelijkheden dicht bij huis en verder weg. Ruim 12.000 mensen hebben geparticipeerd in beide onderzoeken.

De resultaten kwamen voor een groot deel overeen met hetgeen we al wisten. Over het algemeen hebben mensen vooral ‘kleine ergernissen’, bijvoorbeeld over hondenpoep en zwerfafval, het prijsniveau van parkeren, horeca en attracties en het gebrek aan toezicht e.d. Toch is men op landelijk niveau tevreden over de mogelijkheden om de vrije tijd te besteden. Men oriënteert zich op de mogelijkheden en kiest een bestemming op basis van de aard van het gebied en de daar aanwezige voorzieningen. Er is een redelijke mate van keuzevrijheid en voorspelbaarheid. Op provinciaal niveau waardeert men keuzevrijheid, bestemmingen (recreatieve ruimte) en voorzieningen een stuk kritischer. Als het gaat om de eigen gemeente (en dan voornamelijk de eigen woonomgeving), is een scherpe daling te zien in de mate van tevredenheid.

Ook in de oordeelsvorming over de eigen woonomgeving spelen de ‘kleine ergernissen’ een belangrijke rol. Maar men berust erin. Mensen geloven niet dat ze zelf in staat zijn verbetering aan te brengen; bovendien denken ze dat de overheid onverschillig tegenover het probleem staat. Het oplossen van de dissatisfiers zou een naar verhouding beperkte verbetering opleveren in de waardering van de recreatieve kwaliteiten van de directe omgeving. Bij de satisfiers – voorzieningen die een goede beoordeling krijgen en dus tot tevredenheid leiden – leidt vermindering of aantasting direct tot een slechte beoordeling. Het gaat dan om de aanwezigheid (aantal en kwaliteit) en de bereikbaarheid (veilige routes) van ‘groene’ voorzieningen als parken, plantsoenen, speelplekken voor kinderen en de aanwezigheid van recreatie- en natuurgebieden in de eigen provincie.

Uit het onderzoek hebben wij geconcludeerd dat mensen niet zozeer de afzonderlijke vrijetijdsvoorzieningen beschouwen, maar kijken naar het geheel: de hoeveelheid, de kwaliteit en de diversiteit van de voorzieningen. De hamvraag luidt: is de leefomgeving voldoende toegerust om het welzijn van mensen te verbeteren en om tegemoet te komen aan de verwachtingen voor een prettige besteding van de vrije tijd?

Recreatieve activiteiten zijn verweven geraakt met ons dagelijkse leefpatroon. Ze zijn een vanzelfsprekend deel van ons leven. Misschien dat het thema recreatie vooral daardoor zelden wordt geproblematiseerd door ‘de politiek’. Recreatie is in meer of mindere mate gereduceerd tot de vraag wie opdraait voor de noodzakelijke basisvoorzieningen. De ontevredenheid over de mogelijkheden dicht bij huis hebben in grote mate betrekking op de beschikbare ruimte.

In verschillende claims op de ruimte volstaat de vraag wie opdraait voor welke basisvoorzieningen niet meer om een goede, moderne vrijetijdsomgeving voor iedereen te realiseren. Vandaar dat we ervoor hebben gekozen een toekomstbeeld te schetsen waarin de zaken die hoog worden gewaardeerd – de satisfiers – bepalend zijn voor de inrichting van Nederland. Daarmee hebben we een aanzet gegeven voor een nieuwe benadering van recreatie en de inrichting van de publieke ruimte. Zodat Nederland nog mooier wordt.

Bronnen

De inhoud van deze visie is verzorgd door ANWB Vereniging, Algemeen LedenBelang. Naast een omvangrijk onderzoek naar de waardering van bestaande mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding buiten de eigen woning (uitgevoerd door NBTC-NIPO in opdracht van de ANWB) is gebruik gemaakt van bestaande ANWB rapportages, rapportages van overheden, planbureaus en adviesraden en van artikelen uit algemene en gespecialiseerde media.

Daarnaast zijn de volgende personen geïnterviewd:

1. Adjiedj Bakas – Trendwatcher.
2. Roelof Balk – Directeur Nationaal Groenfonds.
3. Guus Borger – Emeritus hoogleraar Historische Geografie en Cultuurhistorie.
4. Lans Bovenberg – Hoogleraar Economie en wetenschappelijk directeur Netspar, Universiteit van Tilburg.
5. Ewald Breunesse – Futuroloog bij Shell Nederland.
6. Wim Derks – Deskundige bevolkingsontwikkeling, Kenniscentrum voor Bevolkingsdaling en Beleid.
7. Erik Droogh – Directeur geprivatiseerd recreatieschap RGV.
8. Frans Evers – Voormalig directeur Vereniging Natuurmonumenten.
9. Jan Fokkema – directeur NEPROM, de belangenvereniging van projectontwikkelaars.
10. Dirk Frieling – Emeritus hoogleraar stedenbouwkunde.
11. Frank Go – Hoogleraar Toerisme Management, Erasmus Universiteit Rotterdam.
12. Wouter Helmer – Directeur Stichting ARK.
13. Wim Knulst – Emeritus hoogleraar Vrijetijdswetenschappen.
14. Karel Loeff – Directeur Bond Heemschut.
15. Tracy Metz – Journaliste, redacteur bij NRC Handelsblad en correspondentie voor Architectural Record.
16. Hans Mommaas – Hoogleraar Vrijetijdswetenschappen, Universiteit van Tilburg.
17. Theo Poiesz – Hoogleraar Marketing, Tias Business School, Universiteit van Tilburg.
18. Paul Schnabel – Directeur Sociaal Cultureel Planbureau.
19. Cees Veerman – Voorzitter van Natuurmonumenten en oud-minister van LNV.
20. Pier Vellinga – Hoogleraar Milieuwetenschappen en decaan van de faculteit der Aard- en Levenswetenschappen (FALW) aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.
21. Bas Westerweel – Creatief directeur van Keesie, een reclamebureau dat zich richt op kinderen en jongeren.
22. Auke van der Woud – Hoogleraar Architectuur- en Stedenbouwgeschiedenis, rijksuniversiteit Groningen.

ANWB Hoofdkantoor

Vereniging/Algemeen LedenBelang
Postbus 93200
2509 BA Den Haag